

Macht... en tegenspraak?

Op Prinsjesdag 2022 ontvangt iedere medewerker van de Bestuursstaf onverwacht een digitaal boek van 500 bladzijden: *Macht en moed. Over ambtelijk vakmanschap en de kunst van het tegenspreken*. De Bestuursraad hoopt dat het boek inspireert en tot samenspraak, creativiteit en tegenspraak zal leiden. Ter afsluiting wordt iedereen succes gewenst met het nieuwe parlementaire jaar en – niet te vergeten – de realisatie van de *Defensienota*. In november 2022 stapt de ambtelijke top van de Tweede Kamer op. Een unicum in de parlementaire geschiedenis. Het vertrek leidt tot een brandbrief van hoge ambtenaren over het ‘verruwde’ krachtenspel tussen politici en ambtenaren. Eerder gooit de secretaris-generaal van Economische Zaken al de handdoek in de ring. De brief benadrukt de moed van degenen die de eer aan zichzelf hielden en spreekt van een krachtig signaal. Ambtenaren moeten zich veilig en vrij weten om tegenspraak te kunnen geven. Ook op momenten dat dit niet goed uitkomt.¹

Afgelopen januari volgt ambtelijk topperleg met premier Rutte en minister Bruins Slot van Binnenlandse Zaken. Een interview met de secretaris-generaal van Algemene Zaken en Binnenlandse Zaken maakt duidelijk dat vervolggesprekken gaan plaatsvinden.² Een mager resultaat gezien de geïnvesteerde dertig miljoen (!) euro in ‘ambtelijk vakmanschap’ tot 2026. Een investering met ambitieus klinkende programma’s als ‘Dialogo en ethiek’, ‘Grenzeloos samenwerken’ en ‘Loyale tegenspraak’.³

Wat heeft de ‘defensieambtenaar’ hiervan gezien? Hoe denkt de Bestuursraad invulling te geven aan loyale tegenspraak in een organisatie met een sterk ontwikkelde militaire en civiele hiërarchie? De strijd in Oekraïne laat nut en noodzaak zien van creativiteit vis-a-vis kadaverdiscipline. Het uitbuiten van een situatie – het winnen van een oorlog – is enkel mogelijk als mensen kansen benutten en daarbij gebaande paden kunnen verlaten. Tegenspraak als inherent onderdeel van de organisatie, waarbij bevel of opdracht niet klakkeloos, maar op basis van het oogmerk van de leidinggevende wordt uitgevoerd. De defensiemedewerker – met of zonder uniform – moet worden gestimuleerd om vrij te denken, om alternatieven aan te dragen, om wars te zijn van ingesleten patronen.

De redactie is voor tegenspraak; vandaar deze kritische noot. Verandering komt niet tot stand door per mail een boek te verspreiden waarin heel veel auteurs worden geciteerd, maar geen antwoorden worden geformuleerd.⁴ Effectieve tegenspraak verlangt meer. Laat de discussie hierover gaan. Naast een oproep is dit evenzeer noodzaak. Anders zal het gevleugelde begrip ‘functie elders’ als consequentie van onafhankelijk en kritisch denken nog lang opgeld blijven doen. En daar wordt niemand beter van. ■

- 1 Lamyae Aharouay en Hugo Logtenberg, ‘Hoge ambtenaren bezorgd over samenwerking met politiek, topperleg bij Rutte’, *NRC*, 10 januari 2023.
- 2 Lamyae Aharouay en Hugo Logtenberg, ‘Topambtenaren kritisch over politiek: ‘Er worden met enige regelmaat irreële eisen aan ons gesteld’’, *NRC*, 16 januari 2023.
- 3 ‘De ambtenaren-tapes: een blik achter de schermen in Den Haag’, *NRC-podcast Haagse Zaken*, 11 februari 2023.
- 4 Wim Derksen, ‘Tegensprekende ambtenaren zijn een zegen voor het land’, 17 januari 2022. Zie: www.wimderksen.com.